

LUX

3 FILMS
24 TALEN
28 LANDEEN

FILM

DAYS

TONI ERDMANN

Maren Ade
Duitsland, Oostenrijk, Roemenië

**LUX
FILM PRIZE**

HET EUROPEES PARLEMENT
ZET ZICH IN VOOR CULTUUR

ye10
ars

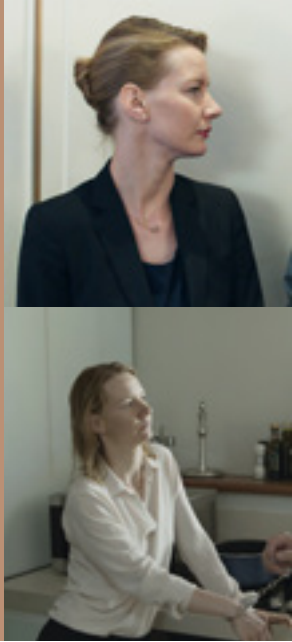
Europees Parlement

TONI ERDMANN

EEN FILM VAN MAREN ADE

Ines heeft een drukke baan bij een groot Duits bedrijf in Boekarest. Wanneer haar vader op een dag onaangekondigd op de stoep staat, kan zij haar boosheid niet verbergen. Haar perfect georganiseerde leventje loopt op rolletjes, maar wanneer haar vader haar de vraag stelt of ze gelukkig is, moet zij hem het antwoord daarop schuldig blijven; vanaf dit moment komt haar leven volledig op zijn kop te staan. Deze onwelkome vader, voor wie zij zich schaamt, doet zijn best om haar ertoe aan te zetten opnieuw zin aan haar leven te geven, en verzint daartoe zelfs een alter ego: de grasjas Toni Erdmann...

Hoewel het dramatische karakter van het verhaal voornamelijk besloten ligt in deze moeizame vader-dochterrelatie, heeft de film ook een onverwacht komische kant, dankzij het vermogen van de vader om onnozele karakters te spelen en zo de spot te drijven met de wereld der machtigen die zijn dochter omringen. Ten slotte brengt dit alter ego indirect de grote sociale en economische ongelijkheden aan het licht die worden veroorzaakt door de invloedrijkste besluitvormers achter de economische mondialisering.

EEN ONVERWACHTE KOMEDIE

Tijdens het filmfestival van Cannes 2016 waren zowel recensenten als het publiek gecharmeerd van *Toni Erdmann* en zijn aparte humor; de film is zelfs meerdere malen aangemerkt als comedy, hoewel er ongetwijfeld minder komische momenten in voorkomen dan men op het eerste gezicht zou denken. De humor maakt de film echter toegankelijker, en het contrasterende duo van vader en dochter bevat eveneens kenmerken van de klassieke circusfiguren: de domme august en de ernstige clown.

Winfried, de vader, neemt duidelijk de rol van de august op zich met de bijbehorende attributen: overdreven schmink, een opvallend gebit in plaats van de rode neus, de pruik, de slecht passende kleding, een bepaalde overdrevenheid, onbeschaamdheid en min of meer geveinsde lomphheid. Met zijn uitbundige handelingen, flaters of provocaties van de mensen om hem heen, die hij daarmee in zekere zin in een slachtofferrol plaatst, probeert hij vaak de lachers op zijn hand te krijgen.

Zijn dochter Ines daarentegen komt op de eerste plaats over als een bijzonder ernstig persoon zonder enig gevoel voor humor, die de grappen van haar vader min of meer gelaten ondergaat. Pas later in het scenario worden haar rol en komisch potentieel duidelijk, met name wanneer zij haar gasten in evakostuum verwelkomt. Dan komen de kenmerken van ernstige clown bij Ines naar voren, en met name de fysieke: zij is het personage dat zich nergens door van haar stuk laat brengen, dat altijd het hoofd koel lijkt te houden en dat altijd waardig moet blijven, terwijl achter haar ogenschijnlijke kalmte een grote tragikomische kracht schuilgaat.

EEN SERIEUS EN ZELFS DRAMATISCH VERHAAL

Toch is de film geen circusnummer. In tegendeel: in het echte leven zorgen clowns vaak voor een ongemakkelijk gevoel en dat is precies wat Winfried bij zijn dochter doet door haar professionele leven binnen te dringen en haar meerdere malen als zijn alter ego Toni Erdmann van haar stuk te brengen. Vooral de scène waar Ines na een zware werkdag met twee „vriendinnen“ in een restaurant zit en haar vader achter haar opduikt, met een pruik op zijn hoofd, en zich voordoeft als een coach van Ion Tiriac, blijft ons bij. Hoewel Toni de kijkers en de twee vriendinnen aan het lachen brengt, is ondanks de ogenschijnlijke kalmte van Ines duidelijk te zien dat zij zich extreem ongemakkelijk voelt.

Hier komt duidelijk het dramatische aspect van de film naar voren: vader en dochter zijn uit elkaar gegroeid, en Ines leeft nu in een andere wereld dan haar vader. Kunnen ze zich nog herenigen of is een definitieve breuk onvermijdelijk? Dat er zoveel op het spel staat werd al duidelijk aan het begin van de film, met de dood van de oude hond van Winfried, die de aanzet geeft tot de rest van het verhaal: hoewel subtiel, begrijpt de

kijker meteen dat deze gebeurtenis de vader doet beseffen dat hij zelf ook ouder wordt, wat hem doet besluiten zijn dochter in Boekarest te gaan opzoeken.

Bovendien wordt in de film gespeeld met het gegeven van het naderende einde, door het weerzien van de twee personages te laten samenvallen met de klaarblijkelijke of aangekondigde dood van de vader onder zijn zware Bulgaarse vermomming: hoewel hij uiteindelijk weer opstaat lijkt hij een hartaanval te krijgen, en vervolgens begint de volgende scène met de aankomst van zijn dochter op een begrafenis. We zouden een ogenblik kunnen denken dat het de begrafenis van haar vader is, maar dan blijkt het die van haar grootmoeder te zijn. De dood als ultieme uitdaging is dus uitdrukkelijk aanwezig, ook al wordt zij in dit scenario op slimme wijze verzacht door de dood van de vader te vervangen door de dood van de grootmoeder — voor de kijkers minder dramatisch omdat zij haar nauwelijks kennen.

DE DRAMATISCHE DYNAMIEK

Hoewel de dramatische insteek van de film duidelijk omlind is, heeft iedere scène zijn eigen dynamiek die in het teken staat van de confrontatie tussen de vader en zijn dochter, waarbij beiden proberen symbolisch de overhand te krijgen over de ander. Ze streven niet naar verzoening, maar zijn in feite samen verwickeld in een impliciet conflictueuze relatie waarin beiden proberen de ander naar zijn

hand te zetten. De confrontatie heeft ongetwijfeld te maken met, zoals Winfried zegt, de fundamentele waarden van het bestaan, maar groeit al snel uit tot een botsing van persoonlijkheden. En hoewel Winfried Ines lijkt te domineren, zowel door zijn statuus als door zijn humor, merken we al vrij snel dat zij in staat is hem van repliek te dienen en de situatie in haar voordeel te keren: wanneer hij in een van de eerste scènes spottend zegt dat hij zojuist een invaldochter heeft ingehuurd, antwoordt zij zonder blikken of blozen dat dat geweldig is omdat zij hem dan ook niet meer hoeft te bellen op zijn verjaardag. Ook in Boekarest heeft zij haar weerwoord klaar wanneer hij haar de les leest over geluk en de zin van het leven: met een aan ironie grenzende kalmte verwijt ze hem dat hij wel heel grote woorden gebruikt en kaatst ze handig zijn eigen vraag terug.

Wanneer Winfried in de huid kruipt van zijn alter ego Toni Erdmann is het echter zijn dochter die het onderspit moet delven. Met zijn belachelijke acties zorgt hij er herhaaldelijk voor dat zij zich erg ongemakkelijk voelt, of dit nu tijdens bovengenoemde restaurantscène is of wanneer hij plots op het terras van haar kantoor verschijnt met een scheetkussen.

Ines blijkt ondanks haar kleine gestalte een waardige tegenstander, en neemt bijvoorbeeld het initiatief om haar vader uit te nodigen voor een avondje uit met haar vrienden, waarbij ze ostentatief voor zijn neus cocaïne snuift, en haar Roemeense collega (en minnaar) obscene grapjes uithaalt met een champagnefles als fallussymbool. Haar gehele houding is er vervolgens op gericht haar vader te confronteren met een nieuw imago van haarzelf, storend en ver verwijderd van het beeld van klein meisje dat haar vader ongetwijfeld nog van haar heeft. Op deze manier probeert zij hem op haar beurt een ongemakkelijk gevoel te bezorgen in dit milieu dat hem vreemd is. Toch wordt al snel duidelijk dat deze situatie haar eigenlijk niets oplevert, en kiest ze er uiteindelijk voor naar huis te gaan zonder een duidelijke symbolische overwinning te hebben behaald: uiteindelijk is zij degene die weer toenadering zal zoeken tot haar vader.

Maar vóór deze toenaderingsscène wordt de machtsstrijd almaar intensiever, in het bijzonder tijdens het bezoek aan de oliefirma, waar Ines haar vader gebruikt om de Roemeense bedrijfsleider onder druk te zetten... zodanig dat een onhandige grap van Winfried het ontslag van een van de arbeiders tot gevolg heeft. Door zijn vermomming krijgt de vader dus een koekje van eigen deeg, en zijn dochter geeft hem in de auto de symbolische genadeslag wanneer ze hem vertelt dat dergelijke ontslagen nodig zijn voor de economische ontwikkeling van het land, ondanks het „groene” sentimentalisme dat hij zo naïef aan de dag legt.

De verslagen vader gaat vervolgens langs bij de Roemeense van wie hij het visitekaartje heeft bewaard, en doet zich voor als de ambassadeur van Duitsland. De machtsverhoudingen worden weer eens omgedraaid, en zijn dochter ziet zich gedwongen mee te doen aan het spel van haar vader, die haar ertoe aanzet onhandig een ei te schilderen en vooral luidekeels een liedje te zingen voor een voltallige familie. Maar dan gaat ze er met opgeheven hoofd vandoor terwijl ze haar vader ter plekke achterlaat.

HET RITME EN HET HOOGTEPUNT VAN DE FILM

Deze wisselende machtsverhoudingen geven iedere scène een eigen dynamiek met een onvoorspelbare uitkomst: wie zal er winnen, de vader of de dochter? En ondanks dat de humor vaak niet ontbreekt, merken we ook op dat de regisseur er niet voor schroomt bepaalde scènes te laten voortduren in een film die meer dan tweeënhalf uur duurt: de meeste kijkers zullen weliswaar de indruk houden van een komedie, maar doordat de verschillende scènes zich praktisch in realtime afspelen, kan de film ook voor onbehagen zorgen. De bij beide personages aanwezige spanning is meermaals voelbaar — in het restaurant, de nachtclub, bij de oliefirma, de Roemeense familie... — ook al wordt de kijker op andere humoristische momenten aan het lachen gebracht. Zo is de eerste ontmoeting op de ambassade met de CEO Henneberg, die de vader van Ines vervolgens uitnodigt om samen met zijn dochter wat te gaan drinken, doorspekt met verborgen intenties die de dubbelzinnige uitlatingen subtiel laten doorschemeren: zelfs als we de situatie net als de vader niet helemaal doorhebben, duurt de scène lang genoeg om voor een onbehaaglijk gevoel te zorgen, vooral wanneer we doorkrijgen dat Ines een misstap heeft begaan (of dat ze zich door de CEO in de val heeft laten lokken).

Deze spanning is ook zeer voelbaar in de scène die het hoogtepunt van de film vormt, het feest van de collega's dat eindigt met veel bloot en voor veel hilariteit zorgt. Los van het komische aspect, is dit hoogtepunt ook beslissend voor de diepere betekenis van de film. Hier is geen enkele confrontatie tussen vader en dochter, en Ines beslist plots helemaal zelf, puur onder psychologische druk, zich uit te kleden en haar gasten in evakostuum te ontvangen. Dit gebaar heeft natuurlijk een metafysische betekenis: ze geeft zich niet alleen lichamelijk maar ook geestelijk bloot. Ines beslist niet langer de schijn op te houden, wat ze tot dusver wel deed in haar wereld van leugens en illusies. En dit besluit stelt haar definitief in staat zich te herenigen met haar vader, die nu verschijnt in de meest absurde vermomming ooit! Dan wordt duidelijk dat de vermommingen van Toni Erdmann weliswaar zichtbaar en lachwekkend zijn, maar dat er in de wereld van Ines sprake is van onzichtbare en dramatische vermommingen die haar leven vergallen, totdat ze beslist hier een einde aan te maken.

Zeker weten of de confrontatie met haar vader deze breuk heeft veroorzaakt weten we niet, maar we kunnen ervan uitgaan dat de opeenstapeling van leugens, die tijdens de hele film voelbaar is, een beslissende rol heeft gespeeld, in het bijzonder toen haar baas haar vroeg dit feest te organiseren, dat informeel moest zijn en de banden in het team moest versterken, maar dat duidelijk door Ines wordt ervaren als het toppunt van schijnheiligheid. Er is nog een andere scène die tekenend is voor de leugens en valse schijn van de hoge bazen in dit zakenmilieu: haar baas Gerald suggereert na de ontmoeting met CEO Henneberg dat zij naar bed zou moeten met Tim, de Roemeense leidinggevende, om hem te paaien en de gekozen strategie te versterken... wat Ines ook doet. Het wordt echter al snel duidelijk dat ze al een geheime verhouding had met deze Roemeense partner, en wanneer ze elkaar treffen in een hotelkamer vertelt hij haar meteen dat Gerald daar in feite al van op de hoogte was. Iedereen heeft dus een dubbele — of driedubbele — agenda, maar op dit moment merken we dat deze leugenachtige situatie Ines diep kwetst en verontwaardigt: ze weigert met hem naar bed te gaan onder het voorwendsel dat ze haar „pit“ niet wil verliezen, en vraagt hem zichzelf te bevredigen boven de door de hotelmedewerkers gebrachte gebakjes. De scène is komisch, maar ook kenschetsend voor de extreme hypocrisie en het morele geweld die aan de orde van de dag zijn in dit zakenmilieu, waarin men er niet voor schroomt een jonge vrouw aan te sporen tot het verlenen van seksuele gunsten. Voor de eerste keer brengt dit haar wereldbeeld aan het wankelen.

ROEMENIË OP DE ACHTERGROND

De filmmaker heeft de persoonlijke relatie van de jonge vrouw met haar vader, maar ook met haar verschillende collega's of leidinggevendens, op de voorgrond geplaatst. Hoewel de leugens die duidelijke machtsverhoudingen moeten verbergen in de eerste plaats eigen lijken aan dit zakenmilieu, wijzen de verschillende locaties op een veel bredere sociale context: het consultatiebureau waar Ines werkt heeft als taak de Roemeense olie-industrie te herstructureren en de prestaties ervan te verbeteren, ook al zal dit ten koste gaan van talloze ontslagen. Dit aspect wordt slechts geleidelijk duidelijk, aangezien de film in eerste instantie vooral de bevoorrechte locaties — een

ambassade, luxehotels, kantoren van grote bedrijven, een nachtclub — laat zien die de jonge vrouw bezoekt. Wanneer haar vader vertrekt om even later weer terug te keren als Toni Erdmann en zij vanaf haar balkon afscheid van hem neemt, gunt de camera ons terloops een kijkje achter de schermen: aan de rand van het decor zien we vervallen huizen, omringd door een brede muur, die duidelijk deel uitmaken van een sloppenwijk. De maatschappelijke segregatie is zichtbaar, en het „echte“ Roemenië krijgen we slechts heel even te zien, bijvoorbeeld wanneer Ines een beroep moet doen op lokale „smeden“ om de handboeien te openen waarvan haar vader de sleutels is vergeten!

Het is natuurlijk bij het bezoek aan de oliefirma dat de kloof tussen beide werelden in al zijn brutaliteit duidelijk wordt: op dat moment zien we de gevolgen van plannen en besluiten die zijn uitgewerkt in chique kantoren en waar de Roemeense werknemers geen enkel idee van hebben, ondanks het feit dat hun toekomst op het spel staat. Dit contrast lijkt Ines echter niet dwars te zitten: tijdens de terugrit stelt zij dat dit beleid gerechtvaardigd is omdat het de economische ontwikkeling zou stimuleren, en op het einde van de film wordt bovendien duidelijk dat zij het zakenmilieu niet definitief de rug heeft toegekeerd maar dat ze eenvoudigweg is overgestapt naar een ander consultantsbureau. Maar wij zien alles vanuit een ander oogpunt dan Ines, en het beeld dat we krijgen van deze wereld, de hypocrisie en de harde omgangsvormen, maken op ons blijvende indruk.

STOF TOT NADENKEN

Naast bovengenoemde suggesties voor analyse kunnen verschillende aspecten van *Toni Erdmann* nader worden uitgediept.

In de relatie tussen mannen en vrouwen is ook sprake van overheersing. In dit verband is het interessant de relatie van Ines met haar collega's en leidinggevendenden te analyseren: welke verwijzingen bevat de film naar de verhouding tussen de seksen? Worden de vrouwen anders dan de mannen gezien? Zijn deze verschillen expliciet of subtiel? Hoe overheerst de ene sekse de andere?

Welke economische strategie wordt in *Toni Erdmann* belicht? Welke rol spelen de verschillende personages, de Duitse en de Roemeense?

TIEN JAAR EUROPESE FILM VOOR EUROPEANEN

Het Europees Parlement heeft de eer u de drie films voor te stellen die meedingen naar de LUX-filmprijs 2016:

À PEINE J'OUVRE LES YEUX (*As I open my eyes*), een film van Leyla Bouzid
Frankrijk, Tunesië, België, Verenigde Arabische Emiraten

MA VIE DE COURGETTE (*Mijn naam is Courgette*), een film van Claude Barras
Zwitserland, Frankrijk

TONI ERDMANN, een film van Maren Ade
Duitsland, Oostenrijk, Roemenië

Deze veelzijdige films, die het resultaat zijn van de grote toewijding en creativiteit van getalenteerde jonge regisseurs, zullen tijdens de vijfde editie van de LUX-filmdagen worden vertoond.

LUX-FILMPRIJS

Cultuur is van fundamenteel belang voor de ontwikkeling van onze samenleving.

Vanuit deze gedachte heeft het Europees Parlement in 2007 de LUX-filmprijs ingevoerd, met het doel om de distributie van Europese films over heel Europa te vergroten en een Europees debat op gang te brengen over belangrijke maatschappelijke kwesties.

De LUX-filmprijs is een uitzonderlijk initiatief. Terwijl de meeste Europese coproducties slechts in het land van oorsprong te zien zijn en zelden elders worden gedistribueerd, zelfs niet binnen de EU, biedt de LUX-filmprijs drie Europese films de zeldzame kans om in de 24 officiële EU-talen te worden ondertiteld.

De winnaar van de LUX-filmprijs wordt op woensdag 23 november 2016 gekozen door de leden van het Europees Parlement.

KIJK,
DISCUSSIEER
& STEM

LUX-FILMDAGEN

Uit de LUX-filmprijs zijn ook de LUX-filmdagen voortgekomen. Sinds 2012 worden de drie films die meedingen naar de LUX-filmprijs aan een breder Europees publiek gepresenteerd tijdens de LUX-filmdagen.

Via de LUX-filmdagen nodigen we u uit voor een onuitwisbare culturele ervaring die boven grenzen uitstijgt. Van oktober tot en met december 2016 kunt u samen met film liefhebbers uit heel Europa *À peine j'ouvre les yeux*, *Ma vie de Courgette* en *Toni Erdmann* bekijken in een van de 24 officiële talen van de Europese Unie. Vergeet niet te stemmen voor uw favoriete film via onze website luxprize.eu of onze Facebookpagina!

PUBLIEKSVERMELDING

In het kader van de LUX-filmprijs kiest het publiek zijn favoriete film: de publieksvermelding. Breng uw stem uit voor *À peine j'ouvre les yeux*, *Ma vie de Courgette* en *Toni Erdmann*! Misschien wordt u wel geselecteerd om in juli 2017 — op uitnodiging van het Europees Parlement — het internationale filmfestival Karlovy Vary bij te wonen en bekend te maken welke film de publieksvermelding heeft gewonnen.

@luxprize

#luxprize

LUX
PRIZE
.EU

REGISSEUR: Maren Ade

SCENARIO: Maren Ade

CASTING: Sandra Hüller, Peter Simonischek, Michael Wittenborn, Thomas Loibl, Trystan Pütter, Lucy Russell, Hadewych Minis, Vlad Ivanov, Victoria Cocias

DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY: Patrick Orth

PRODUCENTEN: Janine Jackowski, Jonas Dornbach, Maren Ade, Michel Merkt

PRODUCTIE: Komplizen Film

COPRODUCTIE: Coop99 Filmproduktion, KNM, Missing Link Films, SWR/WDR/Arte

JAAR: 2016

SPEELDUUR: 162'

GENRE: Fictie

LAND: Duitsland, Oostenrijk, Roemenië

OORSPRONKELIJKE VERSIE: Duits, Engels

DISTRIBUTEUR: September Film Rights BV
(België, Nederland)

